

ALENKA JELOVŠEK

»KDOR ČAS SVOJ PRAV OBRNE, SE S ČEDNOSTJO OGRNE«:
OB ŽIVLJENJSKEM JUBILEJU DR. JOŽICE NARAT

COBISS: 1.25

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.30.1.12](https://doi.org/10.3986/JZ.30.1.12)

11. februarja (rojstni dan si deli npr. s Thomasom Alvo Edisonom, Stankom Bloudkom in državo Vatikan) je okrogli življenjski jubilej, sedemdeseto obletnico rojstva, praznovala jezikoslovka in upokojena sodelavka Sekcije za zgodovino slovenskega jezika dr. Jožica Narat.

Svoje prvo življenjsko obdobje je preživela v osrčju Štajerske, ob reki Dravi. Rodila se je leta 1954 v Mariboru, kjer je leta 1972 maturirala, njen domači kraj pa je bila vas Zrkovci, ki ji je pozneje jezikoslovni spomenik postavila v prispevku *Oblikoslovne lastnosti krajevskih imen: Zrkovci* (2004). Njena prva zaposlitev je bila v takratni Službi družbenega knjigovodstva, a »uka žeja« (pa ne »golj'fiva kača«) jo je odpeljala v Ljubljano, kjer se je vpisala na študij slovenskega jezika in primerjalne književnosti na Filozofski fakulteti – izbira, ki je odražala njeno ljubezen do slovenskega jezika ne samo z vidika njegove strokovne obravnave, temveč tudi z vidika književnosti kot njegovega najbolj žlahtnega izraza. Študij je zaključila leta 1982 z diplomskima nalogama, od katerih je zlasti slovenistična (*Izpeljava pridevnikov pri Juriju Dalmatinu in Štefanu Küzmiču (Matejev evangelij)*) nakazala temeljni temi, s katerima se bo ukvarjala v prihodnosti: slovenski knjižni jezik 16. stoletja in knjižna prekmurščina.

Po študiju se je najprej zaposlila kot referentka v zunanji trgovini v Leku, nekaj časa je bila knjižničarka na osnovni šoli in nato na dveh srednjih šolah poučevala slovenski jezik, preden se je oktobra 1985 zaposlila kot raziskovalna asistentka v takratni Komisiji za historične slovarje slovenskega jezika na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša, ki se je nato preimenovala v Sekcijo za zgodovino slovenskega jezika, in se tam začela strokovno ukvarjati s knjižnim jezikom slovenskih protestantov.

Leta 1987 je sodelovala na mednarodnem znanstvenem simpoziju z referatom *Izrazi za 'učenec' pri slovenskih protestantskih piscih* (izšlo v *III. Trubarjevem zborniku*, 1996), dve leti zatem pa je zaključila magistrski študij iz zgodovine

Alenka Jelovšek # ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Ljubljana #
alenka.jelovsek@zrc-sazu.si # <https://orcid.org/0000-0003-3818-096X>

slovenskega knjižnega jezika na Filozofski fakulteti v Ljubljani z magistrsko nalogo *Sinonimi v jeziku Jurija Dalmatina (izvor, pomenske in stilistične funkcije)*. Sopomenskost v starejši knjižni slovenščini je predstavljala v več prispevkih (npr. *Samostalniške besednozvezne sopomenke v Dalmatinovi Bibliji* (1991), *Vzorčni prikaz obsežnejših sopomenskih skupin iz Pleteršnikovega slovarja* (1998), *Sopomenke v Pleteršnikovem slovarju* (1998)). Pomenoslovno temo je nadaljevala tudi v svoji doktorski disertaciji *Semantika samostalnika v jeziku Jurija Dalmatina in Jurija Japlja* (1999).

Leta 1991 je bila izvoljena za raziskovalno sodelavko v Sekciji za zgodovino slovenskega jezika, v tem letu se je strokovno izpopolnjevala tudi na Inštitutu za češki jezik v Pragi. Poleg pripravljanih del za *Slovar jezika slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja* je kot pregledovalka in leksikografska svetovalka sodelovala pri *Računalniškem slovarčku* (1993).

Od junija 1993 je v skladu s sprejetimi določili predelovala in preurejala *Slovar stare knjižne prekmurščine* dr. Vilka Novaka, kar je reaktiviralo njeno zanimanje za prekmurški knjižni jezik, ki se je odražalo že v njeni diplomski nalogi. O tej temi, zlasti v povezavi s starejšimi slovenskimi slovarji, je napisala več prispevkov, npr. *Oznaka ogr. v Pleteršnikovem Slovensko-nemškem slovarju: ob Oblakovi opazki v Arhivu 1893* (1998); *Mesto prekmurščine v Murkovih slovarjih* (1999); *Cafove prekmurske besede v Pleteršniku* (2005); *Kühharjeva prekmurska priredba Janežič-Sketove slovnice* (2007); prekmurščino je obravnavala tudi v povezavi z delom p. Stanislava Škrabca (*Prekmurščina v delih p. Stanislava Škrabca*, 1999), raziskala pa je tudi njegovo rabo poimenovanja Kranjci in njegov odnos do dela Sebastijana Krelja (*Kranjci in kranjsko v delih p. Stanislava Škrabca*, 2002; *Sebastijan Krelj v Škrabčevih očeh*, 2006).

V okviru rednega dela Sekcije za zgodovino slovenskega jezika je sodelovala pri popisu biblijskega besedja v delih slovenskih protestantov (*Wortschatz der slowenischen Bibelübersetzungen des 16. Jahrhunderts*), ki je leta 2006 izšel v monumentalni monografiji v okviru zbirke *Biblia Slavica*, pri pripravi *Besedja slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja* (2011, od 2014 tudi na portalu Fran) in pri prvi knjigi *Slovarja slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja* (2021, spletna izdaja 2022), ki je bil uvrščen v izbor dosežkov *Odlični v znanosti 2022*. Pomemben je tudi njen izčrpan pregled besedoslovnih raziskav jezika slovenskih protestantov (*Slovenski knjižni jezik 16. stoletja v luči besedoslovnih raziskav*, 2009), ki ga je ob pettosti obletnici Trubarjevega rojstva pripravila za posebno številko *Slavistične revije (Trubarjeva številka, SR 56.4/57.2)*. Za portala *Slovenske slovnice in pravopisi* in *Corpus de textes linguistiques fondamentaux* je prispevala opis slovnice Petra Dajnka *Lehrbuch der Windiſchen Sprache*.

Svoje jezikoslovno znanje je izkazovala tudi zunaj službenih okvirov. Na Dolenjskem, kjer si je ustvarila dom, se je aktivno vključila v lokalna kulturna

prizadevanja in sodelovala pri več projektih, ki so predstavljali lokalno jezikovno in kulturno zgodovino, npr. pri turističnem vodniku *Lepote in zanimivosti Grosupljega in okolice* (1995) in monografiji *Kočevar ima samo eno domovino = Göttischeabar hot lai oin Hoimöt* (2014), leta 2002 je za *Zbornik občin Grosuplje, Ivančna Gorica, Dobrepolje* predstavila jezik Jakličevih narodopisnih povesti, dejavno pa je sodelovala tudi pri pripravi Šmarskega simpozija (2003), na katerem je predstavila jezikoslovca Janeza Nepomuka Primca; prispevek je izšel v jubilejni monografiji *Šmarska knjiga* leta 2007. Primcu je posvečen tudi njen prispevek *Elementi slovaropisja v Primčevih delih* (2005). Njeno aktivno ukvarjanje z različnimi jezikoslovci, njihovim delom in kulturnim vplivom ter široka kulturna razgledanost sta jo proti koncu delovne dobe ponesla v nove vode: kot področna urednica za jezikoslovje in prevajalstvo se je leta 2016 pridružila ekipi, ki pripravlja *Novi Slovenski biografski leksikon*, in v tej vlogi deluje še danes.

Jožice pa ne odlikuje le živo zanimanje za jezik in jezikoslovje, temveč tudi izredno pretanjen občutek za pravilnost in predvsem lepoto slovenske besede, ki ga izkazuje kot dejavna lektorica. Skozi desetletja je pomagala izboljšati in izpiliti besedila ne samo svojim prijateljem in kolegom, temveč tudi številnim avtorjem monografij z najrazličnejših področij, najraje pa je lektorirala literarne tekste, saj je ljubezen do lepe besede vedno zaznamovala njeno življenje. To kažejo tudi igrivi naslovi nekaterih njenih znanstvenih člankov (npr. *Lisica, lisjak sta pila tobak*, 2002; *Življenje besed v Bibliji: od nog do glave*, 2007). Njena kulturna zanimanja pa niso omejena samo na literarno področje, ampak je široko razgledana po vseh lepih umetnostih ter redno spremlja sodobno kulturno produkcijo. S svojim entuziazmom za kulturo je za pogled izza jezikoslovnih okopov navdihovala tudi svoje sodelavce, ki z rdečico na obrazu priznavamo, da smo od njene upokojitve spet preveč zanemarili ta področja duhovnega razvoja.

Pomembno vlogo je Jožica odigrala tudi pri uvajanju mlajših sodelavcev v slovarsko delo. Zlasti je bilo dragoceno njeno usmerjanje na relevantno strokovno literaturo (po sistemu »ne daj človeku ribe, nauči ga, da jo ujame sam«) ter razpravljanje o niansah pomenov besed in kulturnih okoliščinah, v katerih so bile rabljene, ki nam je odpiralo širši pogled na delo pri zgodovinskem slovarju. Še pomembnejši pa je morda bil njen življenjski zgled: vedno je znala negovati odnose s številnimi prijatelji, ki jih je pridobila v različnih življenjskih obdobjih, si vzeti čas tako zanje kot za svojo družino, nikoli pa ni zanemarila niti svoje osebne rasti. Zato ji ob življenjskem jubileju želimo, da bi še naprej ohranjala svoje radoživo zanimanje za vse, kar je na tem svetu lepega, in da bi preživela še veliko lepih trenutkov v družbi ljudi, ki so ji blizu.